

שבוע טוב

Číslo 54/5767

8. listopad '2007

Poznámky k sidře Toledot (Geneze 25,19 – 28,9)

Tóra věnuje Jicchakovi mnohem méně pozornosti než Avrahamovi a Jakovovi, jakoby Jicchak byl jen mostem mezi nimi. Ale Jicchak měl velký úkol: udělat čáru mezi dobrem a zlem (jak je představují Jakov a Esav), neboť vznikající národ Izraele nemohl být smescí dobra i zla. Oproti Avrahamovi, jehož základním rysem byla chesed- laskavost, Jicchakovou charakteristikou byla gvura- síla. Aby člověk rozlišil dobro a zlo, k tomu potřebuje sílu- jen tak se očistí od zlého a bude pěstovat dobro. Na začátku naší sidry zdůrazňuje Tóra, že Jicchak byl syn Avrahamův- v židovském životě musí laskavost a síla kráčet spolu, jedna bez druhé je nebezpečná: laskavost bez síly vede k nevázanosti a požitkářství, síla bez laskavosti k sobectví a krutosti.

Komentátoři upozorňují, že pramatky Sára, Rivka, Rachel byly neplodné; vysvětlují to jako důkaz toho, že Izrael vznikl zázrakem, neboť každá další generace byla B-žím darem matce, jež nemohla porodit přirozenou cestou. Život pramatek potvrzuje, že B-h si žádá modlitby spravedlivých (Jevamot 64a)

„jicchak ben- avraham“

Cynikové prohlašovali, že otcem Jicchaka musel být Abimelech, vždyť Sára a Avraham byli tolik let bez dítěte a Sára počala až po svém unesení pelištejským králem. B-h zavřel posměvačům ústa tím, že dal Jicchakovi takovou podobnost s Avrahamem, že i největší posměváčci uznali, že „Jicchak je vskutku syn Avrahamův“. (Tanchuma, Raši)

„bat-betuel“

Raši- Tóra to opakuje na Rivčinu chválu: ačkoliv byla dcerou a sestrou zlého člověka a obklopena hříšnými lidmi Aramu, nedala se na zlé cesty.

„vajetar jicchak - Jicchak snažně prosil“

Raši- Kořen slova „ajin-tav-reš“ znamená „početnost, hojnost“, tedy Jicchak se horlivě modlil a současně se modlila i Rivka, stojíc v protilehlém rohu

Pirkej Avot d' rabi Eliezer 32- Jicchak ji vzal také na horu Morijsa, na místo akedy, a modlil se s ní i tam

Sforno- Věděl, že bude mít děti, protože B-h slíbil, že Avrahamův osud naplní skrze Jicchakovo potomstvo, ale prosil B-ha, aby se to stalo skrze tuto spravedlivou ženu.

„lo- jeho“

Raši- Maskulinní tvar napovídá, že B-h odpověděl spíše na Jicchakovy modlitby než na Rivčiny. Ačkoliv je velmi těžké (a tedy záslužné), když dcera z hříšné rodiny je spravedlivá, Jicchak to měl snad ještě těžší než ona. Bylo by pro něho snadné stát se přesnou kopií otce- neboť nemohlo být lepšího vzoru- ale Jicchak se tím nespokojil a našel si svou vlastní cestu, jak sloužit B-hu; takové jednání má nesmírnou hodnotu.

„vajitrocecu habanim- děti se strkaly“

Kořen slova je podle Moudrých reš-vav-cade= běžel

Midraš říká, že když Rivka šla kolem toraické školy Šema a Ebera, „rozběhl se“ Jakov a dral se ven, a když šla kolem modlářského chrámu, chtěl ven Esav.

Gur Arje- Tento „vnitřní“ zápas Esava s Jakovem nebyl způsoben jejich sklonem k dobrému či zlému, neboť ty nejsou v člověku před narozením. Jakov a Esav představují síly Stvoření.

„vatelech lidroš - šla se dotázat“

Raši- Šla do akademie proroka Šema, který se dotázal místo ní.

Gur Arje- Zamlčela své nesnáze Jicchakovi i Avrahamovi z obavy, aby její trápení nepřisuzovali její hříšnosti.

B-h sdělil smysl těchto příznaků jen jí, ne Jicchakovi a Rivka z toho pochopila, že ani ona nemá právo mu to říci, ani později, když pomáhala Jakovovi získat podehnání na úkor Esava.

Chizkuni- Proto Jicchak neměl žádné podezření, že Esav je hříšný.

„vajomer hašem lach - B-h to řekl jí“

Tj. prostřednictvím Šema.

Podle Moudrých (Megila 6a) tyto dva nikdy nebudou mocní současně, bude-li jeden upadat, druhý bude sílit. Dějiny to potvrzují: dva systémy nemohou koexistovat spolu delší dobu, je-li jeden z nich založen na morálce a právu, a druhý na bezuzdnosti a primitivismu; nutně spolu musí být v konfliktu tak dlouho, dokud jeden nezvítězí nad druhým, ať ve válce nebo změnou v lidských myslích.

„vajece harišon admoni - první vyšel červený“

Raši- Měl pleť zarudlou a porostlou chloupky jako vlněná látka. Zarudlost napovídala jeho sklon k násilí.

Mizrachi- není jiný důvod, proč by to měla Tóra zmiňovat.

Midraš- Také mladý David byl zarudlý a Šmuel (Samuel) se obával, že to značí sklon prolévat krev, ale B-h ho ujistil, že David má „krásné oči“ (viz Sm 16:12), tj. zabíjí jen v souladu s ustanoveními Sanhedrinu, který je očima národa. Esav však zabíjel kdykoli, když měl špatnou náladu. Každý charakter, i ten nejhorší, lze využít k dobrému, člověk musí jen ovládnout svou přirozenost a nedovolit, aby ona ovládla jeho. David i Esav byli podobné osobnosti, ale David to využil k dobrému a stal se jedním z největších lidí, kteří kdy žili. Esav se nechal svou povahou vláčet a stal se symbolem krutosti.

„**esav**“

Raši- znamená „plně vyvinutý“, protože Esav měl tolik vlasů, jako dítě staré několik měsíců

„**veacharej-ken jaca achiv** - potom vyšel jeho bratr“

Dále verš pokračuje, že držel Esava za patu a pokoušel se zabránit Esavovi, aby vyšel první.

Raši cituje midraš- Jakov měl právo na prvorozenství, protože byl počat jako první, takže se měl narodit první.

Pachad Jicchak- Spor mezi Esavem a Jakovem byl o to, kdo z nich zdědí duchovní poslání Avrahama a Jicchaka. Jakov byl počat jako první, byl tedy duchovně prvorozený a měl právo na požehnání prvorozených. Zákon však uznává (např. v otázce dědictví apod.) jako určující faktor jen narození, nikoli početí.

Raši- Jakov svým držením Esava naznačil, že Esavovo prvorozenství skončí, Jakov mu je odejme

„**jakov**“

Raši- Na rozdíl od Esava, na jehož jménu se shodli všichni přítomní, u Jakova Tóra neuvádí, kdo mu jméno dal. Je to slovní hříčka se slovem „ekev-pata“.

Siftej chachamim- Dokud nevyrostli, tj. dokud nedosáhli věku bar micva, podobali se jeden druhému a Esavova alotria se připisovala jeho dětství. Od věku bar micva vynikly zásadní rozdíly mezi nimi; Esav se obrátil k modlám a Jakov k učení.

Raši- Esav se stal lovcem nejen doslova: „lovil“ i přízeň svého otce tím, že mu kladl otázky, které ho měly přesvědčit, že Esav je neobyčejně zbožný, např. jaké desátky se dávají se soli či slámy, ačkoliv dobře věděl, že ani z jednoho se desátky nedávají. Získal otcovu lásku i tím, že mu neustále sloužil, např. lovil pro něho, aby měl Jicchak chutné, čerstvé maso. Jakov měl morální integritu, říkal, co si myslel, nikdy se nechoval pokrytecky a všechn svůj čas trávil učením ve stanech Šema a Ebera.

B-h v požehnání Avrahamovi určil, že pouze jedno z dětí Jicchaka ponese duchovní poslání Izraele, tím se vysvětluje Jakovova touha získat prvorozenství. Podle Moudrých toho dne zemřel Avraham a Jakov vařil čočku svému otci jako

obvyklé jídlo truchlících. (Bava Batra 16b). Téhož dne vešla ve známost Esavova hříšnost a tím nezpůsobilost pro poslání Avrahamova rodu.

„**vajavo esav min-hasade** - Esav přišel z pole“

Bava Batra 91b- Nejlepší lidé okolních národů stáli u hrobu a bědovali, ale Esav se zabýval svými běžnými záležitostmi, bez ohledu na zármutek rodiny.

„**edom**“

Rašbam- edom=červený: Esav měl pleť zarudlou a prodal své prvorozenství za červené jídlo.

Sforno- Je to hanlivá přezdívka, s významem „jsi tak vzdálený morálním hodnotám lidí a tak pohlcený svým lovením a kořistěním, že i jídlo vidíš červené“.

„**chajom** - tento den“

Raši- Prodej musí být závazný a určitý, tak jako tento den je určitý.

„**anochi holech lamut** - mám blízko ke smrti“

Raši- Myslel, že brzy zemře, protože za nepřijatelnou obět' je B-ží trest smrti,

Ramban- anebo proto, že jako lovec byl neustále v nebezpečí a dlouhý život nemohl očekávat

„**unezid edašim** - čočková krmě“

Rb.Bachja- Až po prodeji je uvedeno, o jaký druh jídla šlo- aby se ukázala Esavova hrubost: zač prodal své prvorozenství? Za hrnec čočky.

„**vajivez esav et-habevora** - tak Esav pohrdl prvorozenstvím“

Nebylo z něho ani vylákáno podvodně, ani nebyl okraden. Prodal je, protože si ho nevážil; bylo mu bezcenné, když měl hlad a zůstalo pro něj bezcenné, i když se nacpal.

Rb.Mošé Feinstein- Podle Rašiho se Esav prvorozenství bál, poněvadž věděl, že pochybení při provádění bohoslužby může být potrestáno smrtí a měl tedy pádný důvod, proč se této výsady zbavit. To nemá být k jeho omluvě- člověk má být ochoten sloužit B-hu, i když to přináší nepohodlí, těžkosti, dokonce nebezpečí, a je-li nutno, musí se pokořit anebo útočit. Esav odmítl prvorozenství, neboť mu působilo obtíže, to svědčí proti němu.

Hladomor

B-h přikázal Jicchakovi, aby zůstal v zemi, odešel tedy do Pelištei, což byla oblast podél břehu Středozemního moře.

Ramban- Vše, co se stalo praotcům, je znamení pro jejich potomky- Jicchakův pobyt v Pelištei byl předzvěstí babylonského exilu, tak jako předtím Avrahamův egyptský pobyt napovídal exil egyptský. V Babylonii se s Židy zacházelo poměrně slušně a dosáhli i vážnosti, tak jako Jicchak byl ctěn Abimelechem. Když se stal Jicchak „až příliš“ úspěšným, vzbudil žárlivost a nelibost mas a musel zemi opustit- jak časté to je v pozdějších našich dějinách!

„al-terech micrajima- nesestupuj do Egypta“

Raši- neboť jsi „ola tmima- obět' bez vady“ a nehodí se pro tebe, abys žil mimo svatou zemi.

Mizrachi- Jako se oběť pozdvihování –ola nesmí dostat mimo nádvoří svatyně, tak ani Jicchak po akedě nesměl opustit svatou půdu země.

„**vahakimoti et-haševua** - a splním přísahu“

Ramban- To nebyl slib, že B-h naplní přísahu, neboť nelze se domnívat, že by B-h nedodržel slovo. B-h opakováním přísahy dané Avrahamovi uznává vlastní Jicchakovy zásluhy a dává jí tím váhu nové přísahy, protože každý z praotců si zasloužil splnění.

Raši- Avrahamovi je země slíbena za jeho poslušnost a věrnost B-hu. Verš uvádí 4 kategorie příkazů:

1/ mišmarti- má nařízení, tj. rabínská ustanovení, sloužící jako ochrana před porušením toraických zákazů.

2/ micvotaj- mé příkazy, tj. zákony, jež dávají člověku morální smysl.

3/ chukotaj- mé zákony, tj. ty, jež nelze vysvětlit rozumem, tak jako královské výnosy 4/ torotaj- má učení, tj. psaná Tóra a ústní Tóra (obsahující pravidla a výklady dané Mošemu na Sinaji)

Ramban- Podle Moudrých získal Avraham znalost celé Tóry B-žím vnuknutím a dobrovolně ji zachovával; tím se vysvětluje, jak mohl zachovávat i rabínská ustanovení.

Rb.Hirsch- Tóra je od „he-reš-he= počít“. Tak jako zárodek roste ze semene, jež vniklo do vajíčka při početí, tak B-ží učení zasadí semeno, jež vyrostе v poznání dobra.

„**ki archu-lo šam hajamim** - když tam byl delší dobu“

Raši, Rašbam- Podle Avrahamova vzoru vydával Jicchak v Geraru Rivku za svou sestru, jak ale šel čas, přestal si dávat pozor a skrývat jejich pravý vztah, toho si mohli druzí všimnout.

„**achad haam** - jeden z lidí“

Tj. nejvýznamnější z lidí: samotný král. Tím se vysvětluje Abimelechův emotivní výbuch; jeho stíznost byla skrytým přiznáním, že prahнул po Rivce a chystal se jí zmocnit pro sebe. Nejen by měl velkou vinu, ale přivodil by na sebe a na svůj dům utrpení, jak věděl od zkušenosti se Sárrou.

Sforno- Abimelech tvrdil, že od něho, jako od krále, nelze čekat, že by nejdříve požádal o svolení, neboť pro každého je to čest, dát svou sestru za manželku králi.

„**vajcav avimelech** - Abimelech přikázal“

Avimelech zajistil Jicchakovi bezpečnost vydáním zvláštního dekretu, věděl, že manžel krásné ženy v jeho zemi není bezpečný.

„**mea šearim** - stonásobně“

Raši- Jeho úroda byla stokrát větší, než předpokládal. Jicchak pečlivě zjistil velikost sklizně, aby mohl náležitě oddělit desátky.

„**vajkanu oto pelištim** - Pelištejci mu záviděli“

Rb.Hirsch- Tj. nezáviděli jeho majetek, ale záviděli jeho osobě; cítili se ohroženi jeho úspěšností.

„**sitnum pelištim** - Pelištejci zasypali (studně)“

Porušili tím smlouvu Abimelecha s Avrahamem (Midraš Ha Gadol)

Raši- Prohlašovali, že studně jsou hrozbou kvůli nájezdníkům, protože v zemi, kde je voda vzácná, studně přitahují lupiče nebo jich dobovačné vojsko využívá jako zásobáren vody, a proto je nutno studně zasypat.

Rb.Hirsch- Incident ukazuje rozdílnost postavení Avrahama a Jicchaka. Dokud Avraham žil, respektovali „B-žího knížete“ a nedovolili si ani sáhnout na jeho studny; když vše přešlo na Jicchaka, Pelištejci si začali troufát.

„**ki-acamta mimenu meod** - jsi mnohem mocnější než my“

Ramban- Tj. Ani já, král, nemám tolik majetku jako ty, je hanebné, jsi-li bohatší než král.

Haamek Davar- Abimelech požádal Jicchaka, aby opustil město, kde žily vyšší vrstvy, neboť byly zahanbeny jeho bohatstvím. Naznačuje to situaci v pozdějších exilech, kdy byli Židé omezováni v právu osídlení.

„**šemet kašemet** - stejnými jmény“

Rb.Bachja- Tj. z úcty ke svému otci. Z toho se učíme, že člověk se nemá odchylovat od otcovských způsobů, není-li to nezbytně nutné.

Studně

Ramban- Proč Tóra popisuje tak podrobně zdánlivě bezvýznamný incident se studněmi? Podle teze, že zkušenost praotců je znamením pro potomky odkazují tři studně ke třem Chrámům- dvěma zničeným a tomu, jenž bude postaven. První studna, Esek- spor, představuje dobu 1.Chrámu, který padl za oběť sporům národů. Druhá studna, Sitna- nepřátelství= doba 2.Chrámu, kdy nepřátelství vůči Izraeli bylo trvalejší a ostřejší. Třetí studna, Rechobot- prostorná, odkazuje k době budoucího Chrámu, kdy všechny sváry a nepřátelství pominou.

Studně také symbolizují duchovní bohatství, skryté pod vrstvami lidské domýšlivosti, materialismu a lenosti. Avraham, duchovní otec všeho lidstva, se pokoušel ukázat světu, čeho mohou dosáhnout, budou-li chtít; kopání studní je symbolem hledání duchovního bohatství, ležícího pod povrchem. Pelištejci odmítali se poučit, ale Jicchak vytrval v úsilí.

„**Janu hamajim** - voda je naše“

Ramban- Neboť studně je v údolí a voda do ní stekla z našich pozemků. Dále se však uvádí, že to byla pramenitá voda, tj. studna měla svůj vlastní zdroj, nenapájela ji voda z pelištejských potoků.

Rb.Hirsch- Podobné chování k Židům je časté v celých židovských dějinách: „Jen kopejte studny, jáma je vaše, ale voda patří nám“.

„**vajachpor** - a (on) kopal“

Haamek Davar- Jicchak sám dohlížel na kopání, nebo provedl první výkop; bylo jeho zásluhou, že celý plán vyšel.

„**vajiven šam mizbeach** - postavil tam oltář“

Stejně jako to dělal Avraham, na poděkování B-hu za laskavost a slíbenou ochranu

Meše Chochma- Již v.3 uvádí, že B-h slíbil Jicchakovi celou zemi, Jicchak však nepostavil oltář, neboť nechtěl znepokojit své sousedy zveřejněním slibu. Nyní se nemusel obávat, slib požehnání a ochrany nikoho neohrožoval.

Důvodem náhlé změny Abimelechova smýšlení bylo to, že „když Jicchak odešel z Geraru, studně vyschly a stromy nerodily, oni tušili, že je to kvůli vypovězení Jicchaka, a tak se Abimelech vydal z Geraru k Jicchakovi“ (Targum Jonatan)

„**madua batem elaj** - proč jsi ke mně přišel“

Abarbanel- Je pochopitelné, že Jicchak nepřekypoval nadšením Abimelech chtěl rozšířit smlouvu s Avrahama („mezi námi“) na smlouvu „mezi námi a vámi“, a zvolil k tomu přísahu ala- přísahu zesílenou kletbou za porušení.

„**rak-tov** - jen dobro“

Ramban- Chránili jsme tě, když jsme varovali lid, aby tě neobtěžoval.

„**ata ata bruch hašem** - nyní ty, požehnaný Hospodina“

Raši, Rašbam- Oplat' nám naši laskavost tím, že s námi uzavřeš smlouvu.

„**vajaškimu vaboker** - časně ráno procitli“

Tj. vyčkali až do rána, až vyprchaly účinky vína z hostiny, aby nikdo nemohl říci, že přísaha byla vyřčena ve stavu podroušení.

„**bajom hahu** - právě toho dne“

Radak- V přítomnosti Abimelecha přišli Jicchakovi služebníci se zprávou, že našli vodu bez sporů a hádek; ukázali tak, že všechny Jicchakovy snahy v Erec jisrael jsou úspěšné.

„**beer ševa**“

Ramban- Název připomíná dvě události- studně (beer) a přísahu (ševa).

Ibn Ezra- Jméno studně Ševa upomíná na přísahu a sedm ovcí, jež dal Avrahama Abimelechovi

„**ad hajom haze** - až dodnes“

Rašbam- Tj. do doby Mošeho, kdy byla dána Tóra.

Esav se žení

Raši cituje midraš- Esav je přirovnán ke svini, ta když si lehne, vystrčí dopředu kopyta, jakoby chtěla říci „podívejte, já jsem košer“. I Esavové tohoto světa loupí a vydírají, ale předstírají počestnost. Esav až do 40 let žil prostopášně, bral si ženy jiných mužů. Ve 40 pokrytecky prohlásil, že následuje příkladu svého otce, který se také oženil v tomto věku. Esav si vzal chetejské ženy, z národa, který vyhovoval jeho zlé povaze; tím potvrdil svou naprostou nezpůsobilost být nositelem dědictví Avrahama: v domě spravovaném chetejskými manželkami nebylo místa pro Avrahamovy ideje.

Jicchak chce požehnat Esavovi

Jak to, že spravedlivý Jicchak tak neústupně prosazoval Esava a proč Rivka chtěla získat požehnání pro Jakova podvodem?

Esav měl jako prvorozený přednostní právo na požehnání a Jicchak neměl právo mu je odepřít,

pokud nebylo příčiny. Kromě jeho sňatku s Chetejkami neznal Jicchak míru jeho hříšnosti a Rivka neměla oprávnění říci mu o prorocství, jehož se jí dostalo před narozením synů.

Jicchak také chápal, že Esav požehnání potřebuje, aby mu dodalo síly zládat sklon k prolévání krve a dalším vážným hříchům, zatímco Jakov byl vnitřně dost silný, aby dosáhl svatosti i bez pomoci požehnání.

Jicchak zamýšlel udělit dvě požehnání, každé podle potřeb a povahy jednoho a druhého syna; chápal, že oba bratři jsou částmi B-žihó národa, Jakov se svou toraickou učeností a duchovním růstem i Esav se svým materiálním ziskem, jímž mohl podporovat Jakova a pak to mohlo být jako Zevulunova podpora bratra Isachara nebo Azarjova pomoc bratru Šimonovi. Rivka však věděla, že toho Esav není schopen.

„**vatichejnu ejnav merot** - jeho oči vyhasly“

Jicchakovi bylo tehdy 123 let.

Raši- Jicchak oslepl

1/ z kouře kadidla, jež pálily Esavovy chetejské manželky před modlami (čím větší člověk, tím citlivější je ke zlu), B-h ho ranil slepotou, aby ho ušetřil pohledu na modlářství v jeho vlastním domě

2/ Když Jicchak ležel při akedě na oltáři, služební andělé plakali a jejich slzy mu padaly do očí a oslepily ho (tj. Jicchak spatřil obraz trpících andělů, což je nad lidské schopnosti a „zár“ vidění ho oslepila

3/ Prozřetelnost ho oslepila, aby mohl Jakov obdržet požehnání

Ramban- Slepota byla přirozeným důsledkem jeho věku

Sforno- Byl to trest za Jicchakovo pochybení, že zmenšoval Esavovu hříšnost.

„**hine-na zakanti** - hle, jsem už starý“

Rašbam – A chci ti dát požehnání, dokud jsem naživu

Sforno- Požehnání od člověka blízkého smrti je účinnější, protože jeho duše je zbavena pozemských pout

Midraš-Ve svých 123 letech se Jicchak přiblížil věku, kdy zemřela jeho matka (127), tehdy člověk začíná přemýšlet, že možná nedosáhne věku svých rodičů.

Alshich- Jicchak chtěl, aby si Esav požehnání zasloužil něčím, co vykoná k uctění otce, poslal ho proto do polí lovit. Jídlo by uspokojilo Jicchakovy tělesné potřeby, takže by nic nerušilo jeho ducha. Prorocký duch přichází jen k tomu, kdo je v radostném rozpoložení, tj. jeho potřeby jsou uspokojeny.

Neot Ha Deše- Esav měl sklon k prolévání krve a nezkrtné tělesné choutky, Jicchak je chtěl usměrnit do služby B-hu (lovit pro svého otce a připravit maso košer porážkou)

Rivčin plán

Rivka věděla z prorocství, jehož se jí dostalo před narozením synů, že mladší z nich bude lepší, proto pochopila, že požehnání musí dostat Jakov. Věděla také, že nemohou vedle sebe žít, neboť vzestup jednoho je pádem druhého a tedy Jicchakův úmysl spojit oba ve službě B-hu nemůže uspět. Nedostala

však příkaz, aby to Jicchakovi sdělila, zbývala tedy jen možnost oklamat ho, aby požehnal Jakobovi.

Pro Jakova to byla tvrdá zkouška, jakási jeho „akeda“, neboť Jakob byl zosobněním pravdy a měl obdržet požehnání ve jménu B-ha, jehož pečeti je pravda, avšak matka mu přikázala získat požehnání podvodem. Oba bratři tedy dostali těžký úkol, aby si vysloužili požehnání- Esav riskoval život při lovu, Jakob riskoval svou duši a duchovní život.

„**lefnej hašem** - před Hospodinem“

Radak- Rivka to řekla, aby na Jakova zapůsobila Ramban- Požehnání je nezvratné, kdyby je obdržel Esav, zůstalo by jeho potomstvu navždy.

Divrej Jirmija- Rivka předpokládala Jakovův odpor k plánu, proto zdůraznila „poslechni mě ve všem, co ti přikážu“.

„**ulaj jemušeni avi** - možná mě můj otec pozná“

Ramban- Tj. pozná, že mám hladkou kůži. Nebál se, že ho otec pozná podle hlasu, zřejmě měli hlas podobný nebo se Esavův hlas dal napodobit.

„**alaj kilelaltech** - Tvé zlořečení ať padne na mě“

Rašbam- Rivka měla naprostou důvěru v prorocství, které dostala „starší bude sloužit mladšímu“.

„**vajelech... vajave** - šel tedy... a přinesl“

Jakov velmi stál o požehnání, proto spěchal, aby otci přinesl lahodné jídlo, tak jako Avraham spěchal přivítat hosty. Plánu své matky se však podřizoval jen nerad.

„**bigdej... hachamudot** - čisté Esavovy šaty“

To je překlad Onkela.

Raši- Drahocenné šaty, které Esav uloupil velkému lovcí Nimrodovi.

Rašbam- Tyto šaty měl Esav na sobě vždy, když sloužil otci.

Jakov jde k otci

Podle midraše vešel v slzách a se skloněnou hlavou, tak nešťastný byl z toho, že má dostat podvodem to, co mu vlastně náleželo. I když byl donucen ke klamu, držel se pravdy tak blízko, jak to šlo, vyjadřoval se dvojznačně, vyhýbal se přímé lži. V překladu to mnohdy zní nepřírozně, ale hebrejščina to umožňuje.

„**vajomer avi** - a řekl:Otče“

Alshich- Oslovil otce, aby vyzkoušel, zda ho otec pozná po hlase- pokud by se to stalo, vzdal by celý záměr.

„**anochi esav bechorecha** - Já, Esav (je) tvůj prvorozený“

Raši -, „anochi“- tj. ten, kdo přináší jídlo, „esav bechorecha“- Esav je tvůj prvorozený.

Ibn Ezra- Nahlas řekl „já“, tiše „jsem, kdo jsem, ale“ a pak znovu nahlas „Esav je tvůj prvorozený“

„**miharta** - byl jsi tak rychlý“

Jicchak výslovně požádal Esava, aby šel lovit ven do polí, aby byl jeho úkol obtížnější a získal tak větší zásluhu. Rychlý synův návrat chápal tak, že Esav nesplnil úkol tak, jak měl.

Malbim- Jicchak pochopil Jakobovu odpověď tak, že zamýšlel lovit daleko, ale B-h mu pomohl, že zvěř byla blízko domu, kde obvykle nebývá.

„**geša-na** - pojd' blíž, prosím“

Raši- Jakobova zmínka B-žihó jména vzbudila v Jicchakovi podezření, protože pro Esava nebylo typické vyjadřovat se tak.

Ramban- Jicchak se domníval, že Esav je tak zbožný, že se zdráhá pronášet B-ží jméno kvůli tomu, že bývá často na nečistých místech anebo se obává, že by je vyslovil bez náležité koncentrace.

„**hakol kol jakov vehajadajim jedej esav** - hlas je Jakovův, ale ruce Esavovy“

Raši- Jicchak tím nemyslel zvuk Jakobova hlasu, ale způsob vyjadřování.

Gittin 57b- Jakobova síla byla v jeho hlase, Esavova síla byla v jeho zabíjácích rukou.

„**rejach begadav** - vůně jeho šatu“

Raši- Ale čpavý pach kozích kůží je přece tak silný, sotva jej lze nazvat vůní. S Jakobem vstoupila do místnosti vůně gan Eden (zahrady Eden) a tu Jicchak cítil.

Midraš- čti „bogdav- jeho zrádcové“, jako byli Josef Mešisa a Jakub Ceroros (Jalkut Šimoni 115), dva odpadlíci z doby 2. Chrámu, kteří zradili národ a ublížili Tóře, na konci života se však obrátili a raději zemřeli, než by dál pokračovali ve svém hříchu. Jicchak pochopil, že svatost jeho syna je tak velká, že i jeho zrádcové budou příkladní lidé a to v něm vzbudilo takovou radost, že do něho sestoupila Šechína a mohl mu požehnat; poznal, že ten, kdo stojí před ním, si požehnání zaslouhuje.

„**vajiten lecha haelohim** - Dejž ti B-h“

Raši- Spojka „ve-a“ se zdá nadbytečná, midraš to ale vysvětluje jako odkaz na nepřetržitost požehnání, tj. „dejž ti B-h toto požehnání znovu a znovu, neustále“

„**dagan vetiroš** - obilí a víno“

Obilí představuje základní životní potřebu a víno životní potěšení, jež není tak nezbytné, ale dává životu radost. Také učení Tóry je obilí a víno: základní potřeba je znát text a příkazy, homiletické výklady jsou kořením.

Podle některých názorů se Jicchak stále domníval, že dává požehnání Esavovi. Mínil to k Jakobovu dobrodiní, nechtěl, aby byl Jakob obtížen materiálními povinnostmi, jež by překryly jeho duchovní potenciál a nechtěl ani, aby byl příliš bohatý a mocný, aby ho to nezkazilo. Jakob měl být dědicem Erec jisrael a být volný pro službu B-hu, kdežto Esav měl zemi vládnout a dát bezpečnost jejím obyvatelům. Když Jicchak poznal, že požehnání dává Jakobovi, přesně specifikoval požehnání i zemi.

„**ach jaco jaca jakov** - sotva Jakob odešel“

Raši- Jeden vyšel, druhý vstoupil

Midraš- Esav byl toho dne B-žím zásahem méně úspěšný v lovu než jindy, takže Jakob měl dost času získat požehnání, které mu náleželo.

„**mi ata** - kdo jsi ty“

Ramban- Jicchak se domníval, že Jakov slyšel jeho požehnání Esavovi a přináší i on slavnostní jídlo, aby také dostal požehnání.

„**vajeherad jicchak** - Jicchak se roztrásl“

Raši- Cítil, jak se pod Esavem rozevívá gehinom- v naprostém kontrastu s vůní, jež provázela Jakovův pobyt v místnosti. Jicchak si uvědomil, že Esav všechny klamal a že je ve skutečnosti zlý. Začal se bát, že vize gehinom znamená, že Jicchak bude potrestán za to, že se nechal Esavem tak oklamat.

„**jakov vajakveni** - Jakov mě přelstil“

Avšak Jakov mu požehnání „nevzal“, popravdě je sám Esav pod přísahou prodal a pohrdl jim.

„**vajevech** - a plakal“

Tanchuma- Esav prolil pár slz, ale kolik míru a poklidu mu B-h dal za ty slzy!

„**mišmanej haarec** - z žírnosti země“

Ramban- To nijak nepopírá Jakovovo požehnání, země může dát dost pro oba; nebo jinak - Jakov je dědicem Avrahama a jeho požehnání se naplní v Erec jisrael, kdežto Esavovo v jiné zemi.

„**veal charbecha tihje** - budeš živ mečem“

Ramban- To neznámá, že bude muset kořistit a plnit; znamená to, že bude vítězit ve válkách a vyjde z bitev živý

„**veet achicha taavod** - budeš sloužit svému bratru“

Radak- I to je požehnání: lépe je sloužit bratru, než cizím.

„**kaašer tarid** - kdy budeš ukřivděný“

Raši- Jestli se Jisrael někdy prohřeší proti Tóře a nezaslouží si vůdcovství, jedině potom budeš mít právo cítit se poškozený, že ti vzal požehnání, pak smíš setřást jeho jho ze šíje (to je ve shodě s proroctvím, daným Rivce, že oba dva nemohou spolu koexistovat a rozmach jednoho bude znamenat úpadek druhého).

Esav nenávidí Jakova

Raši- Esavova synovská oddanost k otci se tím nezměnila, nechtěl mu způsobit zármutek, dokud otec žije. Také se bál, aby se otcovo požehnání neobrátilo v prokletí, kdyby uškodil Jakovovi.

Or HaChajim- Rivka se však bála o Jakovův život, pochopila, že Jakovova přítomnost může Esava dohnat ke ztrátě sebekontroly a může Jakova zabít, proto mu přikázala, aby odešel, než bude pozdě.

„**jamim achadim** - nějaký čas“

Midraš – Rivka doufala, že Esavův hněv brzy opadne, ale mylila se. „Edom...živil v sobě svůj hněv neustále a setrvával ve své prchlivosti“ (Amos

1:11). Jakov byl v exilu 20 let a Rivka už ho nespátřila.

„**eškol gam-šnejchem** -zbavena obou v jednom dni“

To bylo nevědomé prorocství, že oba zemřou tentýž den.

Sota 13a- Esav zemřel a byl pohřben v témže dni, Jakova donesli k pohřbení do jeskyně Machpela, tedy ne jejich smrt, ale pohřeb byl v tentýž den.

„**mipnej benot chet** - s dcerami chetejskými“

Rašbam- Tj. s manželkami Esava. Rivka nechtěla říci Jicchakovi, že Jakovův život je v nebezpečí, použila jako záminky nevhodných Esavových manželek.

„**vajvarech oto** - a požehnal mu“

Radak- Předtím byl oklamán, aby Jakovovi požehnal, nyní potvrzuje dřívější požehnání tím, že je dává znovu vědomě a z vlastní vůle.

„**achi imecha** - (domu) své matky“

Rb.Hirsch- V domě, kde vyrostla přes Labanův vliv taková žena jako tvoje matka, jistě najdeš pro sebe vhodnou ženu.

„**el-šadaj**“

Jicchak požehnal Jakovovi z hloubi srdce a zvláště tu uvádí avrahamské požehnání, to znamená, že nositelem poslání Izraele budou pouze potomci Jakovovi. Jakovův národ bude „společenství“ v tom smyslu, že zahrne mnoho různých kmenů s rozličným charakterem i úkoly, ale všechny budou jednotné svým cílem a tedy částmi jediného společenství.

Není tu zmíněno, že Jicchak dal Jakovovi dary.

Ramban- Jicchak se obával, že by se Jakov stal obětí nepřátel, kdyby měl příliš mnoho bohatství.

Midraš- Jicchak dal Jakovovi velké dary, ale hned na začátku cesty ho o ně obral Esavův syn Elifaz.

„**vajare esav** - když Esav viděl“

Rašbam- že v druhém požehnání Jakovovi uvádí Jicchak Avrahamské dědictví Erec jisrael, usoudil, že přišel o požehnání proto, že se oženil s chetejskými ženami. Oženil se tedy nyní s dcerou Jišmaela v naději, že se Jicchakovi zavděčí a znovu získá požehnání Erec jisrael.

„**achot nevajot** - sestru Nebajota“

Raši cituje Megilu 17a- podle tradice zemřel Jišmael vzápětí po tom, co určil svou dceru za nevěstu pro Esava. Nebajot je tu uveden proto, že on to byl, kdo skutečně dceru Esavovi dal do manželství.

Esav se tu ukazuje jako sobecký člověk, podléhající všem svým choutkám- celých 23 let mu nevadilo, že jeho chetejské manželky působí trápení jeho rodičům, ale místo aby se s nimi rozvedl, přibral si k nim ještě další nevhodnou ženu. Dokázal tak, že nechápe dům Avrahamský a Rivka rozhodla spravedlivě, že se vůbec nehodí za vůdce národa.

Galerie rabínských autorit

RAŠBAM- Samuel ben Meir, cca 1080-85 - cca 1174

Komentátor Bible a Talmudu

Narodil se v severní Francii, v Rameruptu. Jeho otcem byl Meir, jeden z prvních tosafistů a vynikající žák Rašiho, s jehož dcerou Jochebed se oženil.

Samuel byl starším bratrem Jakoba Tama (rabenu Tam). V raném mládí studoval u svého otce, ale zejména u svého dědečka Rašiho v Troyes. Diskutoval s Rašim o biblických i talmudických věcech a v několika případech Raši přijal názor svého vnuka a upravil podle toho vlastní komentář.

Samuel b.Meir se živil chovem ovcí a vinařstvím. Žil v extrémní zbožnosti a skromnosti, ale důrazně se držel vlastního názoru, když cítil, že je to nutné. Modlil se, aby mu bylo dáno pochopit pravdu a milovat pokoj. Dobře se orientoval ve světských záležitostech a uměl latinsky. Diskutoval s křesťany, jeho učenecské aktivity byly obsáhlé, vedle komentářů k Bibli a Talmudu věnoval se i pijutim a sepsal gramatické dílo Sefer Dajkut.

Napsal pravděpodobně komentáře ke všem biblickým knihám, ale pouze komentář k Pentateuchu se zachoval téměř celý. Vydal jej 1881 z rukopisu David Rosin, jenž také napsal obsáhlé pojednání o autorovi jako o komentátorovi Bible. (Edice A.I. Bromberga z r. 1965 je nepřesná). Z ostatních Samuelových komentářů se dochovaly jen fragmenty v dílech pozdějších komentátorů, zvláště v Arugat ha-Bosem od Avrahama b.Azriela; A. Jellinek publikoval 1855 část komentáře k Ester, Rut a Ejcha; mylně připisoval Rašbamovi i komentář ke Kazateli a Písni písní, jež také publikoval.

Rašbamovy **biblické komentáře** jsou charakteristické silným důrazem na doslovný význam (pšat). Soustavně odkazuje k „hlubšímu doslovnému smyslu textu“. Důrazně odmítá starší komentáře, včetně těch, jejichž autorem byl jeho dědeček Raši; o některých- bez uvedení autorů- užívá slova „nesmysl“, „lež“, „překroucený výklad“. Obecně se vyhýbá uvádění jmen jiných komentátorů. Svou metodu doslovné interpretace textu si osvojil v mládí a popisuje, jak se hádal se svým dědečkem, jenž připustil, že „kdyby měl čas, napsal by jiný komentář, více se blížíci doslovnému významu“.

Zřídka založil svou interpretaci na halachických či midrašických výkladech, jen pokud se mu jevily jako odpovídající doslovnému smyslu. Občas vykládá verš proti halaše (např. Gn 1:5, Ex 21:6, 10) i přesto, že pokládal halachu za směrodatnou a „každé slovo a výklad našich Moudrých za správné

a pravdivé“. Jeho prostá víra a duchovní celistvost ho uchránily od všech pocitů tenze či pochyb. Podle jeho mínění pšat a draš jsou různé kategorie výkladu., první vykládá Písmo podle zákonů jazyka a logiky, druhá je založena na košatosti jazyka a Tóra je vykládána podle hermeneutických pravidel. Říká: „Nechť každý rozumný člověk ví a pochopí, že přes jejich zásadní význam nevysvětlují halachot odvozováním z textových redundancí. Zčásti to lze najít v komentářích mého dědečka z matčiny strany, rabi Šloma. Mým cílem je vyložit doslovný smysl Písma“.

Samuel byl Rašim výrazně ovlivněn, do takové míry, že jeho komentáře doplňují komentáře Rašiho, zejména tam, kde se Raši neřídil pšat. Někde poznamenává, že danou věc již komentoval Raši a proto není třeba se opakovat; některé z jeho výkladů jsou zcela shodné s výklady Rašiho.

Jeho projev je výstižný, přehledný a omezuje se na předmět a jazyk. Většinou neuvádí problémy výslovně, ale dají se vyvodit z jeho řešení. Na rozdíl od Rašiho dává pouze jedno vysvětlení. Bere do úvahy i kantilaci. Často užívá francouzských poznámek k vysvětlení slov a interpretuje verš ve shodě se soudobým zvykem a uzanci. Zevrubně se zabývá gramatickými otázkami, opírá se o Menachema ben Saruka a Dunaše b. Labrata; v některých případech s nimi nesouhlasí a prokazuje své hlubší znalosti. Oproti Rašimu tvrdí, že biblická hebrejščina se liší od mišnaické a význam biblického výrazu se tedy nekryje s významem v mišnaické hebrejštině. Občas se však od tohoto pravidla odchyluje- když nenachází biblickou paralelu.

Usiluje se nalézt přesné znění biblických textů, zejména ze španělských pramenů, podle nichž se biblické texty upravovaly před ním. Někdy cituje biblický verš odlišně od přijatého textu, zdá se, že někdy upravil text podle vlastního výkladu, někdy však měl k dispozici odlišné znění. Stanovil pravidla pokud jde o biblickou poezii; Raši je přijal a upravil podle nich svůj komentář. Jiná zásada, již Rašbam aplikoval, je, že detaily, které se zdají nadbytečné, jsou nezbytné k objasnění dalších událostí. Jedním z jeho hlavních pramenů je Targum Onkelos, jednou cituje i palestinský targum k Pentateuchu a dvakrát targum ke Spisům; dvakrát cituje Vulgatu, ale odmítá její čtení. Byl prvním biblickým komentátorem, který ve svých komentářích útočil na christologické výklady. V této souvislosti uvádí důvody pro určité zákony, zejména pro ty, jejich platnost byla křesťany pozměněna. V některých případech lze připsat jeho lpění na doslovném smyslu textu právě těmto rozepřím s křesťany- jak sám opakuje „podle doslovného významu textu a v odpověď sektářům.“

Z komentářů jasně cítíme jeho sebevědomí: z jeho kritiky ostatních komentátorů, z toho, že se omezuje na jediné vysvětlení, i z toho, že zcela chybí slovo „nevím“, jež často nacházíme u Rašiho. S.Z.Aškenazi napsal k Rašbamově komentáři svůj komentář Keren Šmuel (Frankfurt n.Odrou 1727).

Samuel b.Meir je rovněž jedním z prvních a nejvýznamnějších **tosafistů**. Nejdůležitější jsou jeho doplňky k Rašiho komentáři Talmudu tam, kde Raši svůj komentář nedokončil. Dva z nich byly publikovány namísto Rašiho chybějícího komentáře- k 10. kpt. Pesachim a k většině Bava Batra. Komentář k Bava Batra byl napsán po Rašiho smrti. Existují dvě odlišné verze- z vydání bamberského (Benátky 1521) a Pesarova (1510). Někteří učenci připisují Rašbamovi anonymní komentáře k několika krátkým talmudickým traktátům, avšak to není doloženo. Komentář k Bava Batra byl za jeho života v rukou Abrahama

b.Jicchaka z Narbonne. Jeho komentáře se vyznačují nadměrnou délkou, takže někdy je jeho komentář stejně dlouhý jako celá pasáž tosafot. Vedle vyložení textu předkládá a odpovídá problémy, navrhuje alternativní vysvětlení, zvažuje jedno proti druhému, vše v rámci průběžného komentáře Talmudu. Napsal i tosafot i k různým traktátům; zachovala se jen část citací a odkazů v dílech ostatních rišonim. Větší počet fragmentů je v tosafot ke 3.kpt. Makot (od 20 dál), počínaje slovy peruš ha-kunteret. Komentář k Alfasiho kompendiu připisovaný Rašimu, pochází také od Rašbama. Delší úseky jeho komentáře k Avoda Zara najdeme v pracích ostatních rišonim, tam, kde diskutují o tomto traktátu. Mnoho citací z jeho komentáře k Avot se uchovalo v anonymním komentáři k Avot v Machzor Vitry a v machzoru Izáka b.Solomona z Toleda. Rašbam byl také prvním ze severofrancouzských učenců, kdo často užíval Alfasiho kompendia, k němuž napsal něco jako tosafot. Rozličné rukopisy odkazují na jeho komentář k pijutim.

Šabat tento týden začíná v pátek v 16'00, a končí v sobotu v 17'06.

Délka dne je 9 hod 23 min; délka skutečné hodiny činí 47 minut, východ jitřenky 6'05; doporučený čas ranní modlitby (talit a tfilin) v 5'44 hod; východ slunce v 6'52; polovina dne 11'33; čas odpolední modlitby (mincha gedola) ve 12'03, (mincha ktana 14'18, plag mincha 15'16) západ slunce (škia) 16'15; východ hvězd v 16'49 podle Holešova (jihovýchodní Morava); Čechy + 10 minut; podle kalendáře Kaluach

Šavua tov (שבוע טוב) - dobrý týden – vydává Olam - Společnost Judaica Holešov, Osvobození 1133, www.olam.cz Kontaktní osoba Jiří Richter, e-mail olam@olam.cz tel. 573 396 046